

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Válasz Szentpály István urnak, a máramaros-ugocsa ref. egyházmegye világi főjegyzőjének stb*)

Meg vagyok győződve, hogy Szentpály István ur a legtisztább indokok által vezéreltetett — kiválólag a máramaros-ugocsa ref. egyházmegyében létező szegény egyházak érdekeit tartva szem előtt — midőn megadta a viszhangot a „Szatmár“ czimű heti lap mult évi utolsó; és a Protestáns egyházi és iskolai lapok jelen évi 1-ső számában, azon megjegyzésemre, hogy a máramaros-ugocsa ref. egyházmegye felszólalása vagy határozata az államsegély ügyében, a tiszántuli ref. egyházkerület mult évi júliusi közgyűlésén legkisebb megrovásban sem részesült, csak a fölterjesztésnek hangja és modora felett fejezte ki a közgyűlés sajnálatát és nem helyeslését; melyet én az „Evangeliumi protestáns Lap“ 1876-ik évi 47. számában közöltem és feleltem Bartha Mór ur azon állítására, hogy a nemes és méltányos felszólalás mellett, nemtelen — méltánytalanul kikapott Ugocsa esperese. — S épen azon alapon, mert meggyőződésem szerint, őszinte nemes indulatának kellett a toll felvételére ösztönöznie, méltán megvárhattuk volna már állásától is, melyet egy a polgári mint az egyházi téren elfogal, hogy ahhoz méltólag teljes ügyismerettel és higgadt megfontolással szól a fenforgó kérdéshez; az egyoldalú felfogást, téves állításokat és alaptalan ráfogásokat elkerülni igyekeztünk. De fájdalom ezen reményünk nem teljesült, mert az idézett két lapban Viszhang és felszólalás czímen közzétett cikk nem egyéb mint merő denunciatió, a tiszántuli ref. egyházkerület és csekély személyem irányában. Ugyanis Szentpály István ur abból indul ki, hogy „a debreczeni egyház és főiskola megunva az állami segély felosztása körül évenként megújuló harczt, de meg főleg, hogy a sikert t. i. az államsegély $\frac{1}{3}$ -át magának biztosítsa, egy állandó tervezet létrehozását hozta javaslatba, s annak összeállítását az egyházkerület 4 tekintélyes, szerintök elfogulatlan és érdektelen debreczeni tagra, sőt talán épen főiskolai tanárra bizta.“ Ime

*) A „Protestáns egyházi és iskolai lap“ szerkesztőjét tisztelettel kérem ezen cikk átvételére.
T. S.

mily sok zavar és félreértés egyetlen pontban! A debreczeni egyház csak annyit tud az államsegélyről, hogy az évenként adatik; de annak felosztása módozatának meghatározásába soha be nem folyt és be sem folyhat; a debreczeni főiskolának viszont semmi szólója nincs az államsegély ügyéhez, mert az a feletti intézkedés joga a tiszántuli ref. egyházkerületet illeti egyedül. — E bizott meg az 1875. év júliusi közgyűlésében 223. sz. a. egy küldöttséget véleménykészítéssel; melynek tagjai voltak Révész Bálint püspök elnöklete alatt Kozma József felső-szabolcsi, Pap Károly bihari esperestek, Fráter Imre érmelléki, Kulcsár Imre nagy-károlyi segédgondnokok és alulirt egyházkerületi jegyző. — Ezek készítették azon véleményt, mely az egyházmegyékhez kiküldetett, tehát nem négyen, mint czikkirő állítja hanem hatan; nem is érdektelen debreczeni tagok, mert csak kettő a debreczeni; nem is főiskolai tanárok, mert csak egy a főiskolai tanár.

Továbbá előadja Sz. I. ur, „hogy a máramaros-ugocsa ref. egyházmegye azon küldöttségi vélemény ellenébe beadta ellenjavaslatát és tiltakozott még pedig jogosan az önkormányzat és protestántizmus nevében az államsegélynek más czélra leendő felhasználása ellen, mely czél nem más, mint a szegény egyházak és belhivatalnokok segélyezése. És ezen fölterjesztése fel sem olvastatott, megelégedve a gyűlés egyik debreczeni tanár előadmányával határozatának indokául, hogy az államsegély $\frac{1}{3}$ -át bentartsa; elnöksége utján az ugocsa esperestet megróvta s jövőre az ily határozatok meg nem engedésére utasította. Ezen határozat pedig az egyházmegye nagy közönségével szemben keletkezett a nélkül, hogy a fölterjesztésben használt állítólagos sértő hangról még csak személyes tudomást is merített volna az egyházkerület, és kiszabta a büntetést a nélkül, hogy reá vizsgálat tartatott volna.“ — Ismét minő tájékozatlanság és figyelembe nem vevése az államsegély tárgyában folyt tanácskozásoknak és létező határozatnak.

Hogy az államsegély $\frac{1}{3}$ -a a debreczeni főiskola részére tartassék vissza mindaddig, míg az építkezési pénztárat szükségeli, azt a tiszántuli ref. egyházkerület még az

 Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

1870. évben egy tekintélyes küldöttség javaslatára, mely állott az egyházkerületi főgondnok elnöklete alatt az esperesti és segédgondnoki karból, határozta el először; (lásd egyh. ker. jegyzőkönyv 1870. okt. 200. sz. a) s jelenleg újból megerősítést nyert az, mert 12 egyházmegye közül*) csak a szatmári, felső-szabolcsi és már.-ugocsi volt az, mely ezen intézkedést teljes mérvben kifogásolta; a nagybányai egyházmegye csak részben tartozik azokhoz, miután véleménye szerint is 4000 frtot még 10 évig a debreczeni főiskola részére kell fordítani; és így örömmel győződött meg az egyházkerület, hogy tett intézkedése és eljárása ezen ügyben az egyházmegyék ily tekintélyes többsége által helyeseltetik és támogatatik.

Továbbá tuzott és elszórt állítások főjegyző ur részéről, hogy az egyházkerületi közgyűlés az esperestet megróvta és kiszabta a büntetést, a nélkül, hogy előbb vizsgálatot tartott volna; mert itt semmi megróvás nem történt, semmi büntetés nem szabott ki, hanem csak nem helyeseltetik azon modor, melyben a már.-ugocsi egyházmegye a véleményét kifejezte; nevezetesen midőn önkényesenek, igazságtalannak mondatik az egyházkerület eddigi eljárása az államsegély kiosztásánál; megleczkéztettek a javaslat készítői is, mert az egyházkerület érdekeit a debreczeni főiskola körülményeiben centralizálják s a magas háztetön keresztül nem látják a szegénységet, nem hallják a dobszót, nem látják a gúnymosolyt stb. stb.; ezek nélkül fogva protestál az egyházmegye a küldöttségi vélemény keresztülvitele ellen. Mind ilyen erős vádak és gyanúsítások! De meg ha a határozat lett volna megróva, akkor azon megróvás vagy helytelenítés nem csak a már.-ugocsi egyházmegyét illeti, hanem a többi egyházmegyét is, melyek ugyanazon véleményt osztották; különben szolgáljon bizonyásgul az illető jegyzőkönyvnek ide vonatkozó határozati pontja: „megjegyeztetik végre, hogy a beérkezett egyházmegyei vélemények közül, a m.-ugocsi egyházmegye nyilatkozatának hangja és modora felett sajnálatát és nem helyeslését nyilvánítja az egyházkerületi gyűlés.“ (1876. jul. jegyzőkönyv 148. sz.) Igaz, hogy a közgyűlés színe előtt az elnökség fölkérte és jóakarattal figyelmeztette az illető esperest urat oda hatni és munkálni, hogy jövőben az ily modoru föllépések ne folytattassanak, azt követelvén a méltányosság érzete és a jó rend megtartása.

Kifogásolja Sz. I. ur, hogy az egyházmegye véleménye fel sem olvastatott. Igen is egész terjedelmében nem; csak azon pontok emeltettek ki, melyek annak bebizonyítására szolgáltak, hogy a m.-ugocsi egyházmegye határozatának hangja kihívó, feddő és dorgáló, hanem elmondta az illető referens mind a 12 egyházmegye véleményét; de meg a nevezett egyházmegye véleménye betűről betűre ismeretes

*) A heves-nagy-kunsági még akkor nem nyilatkozott.

is volt a gyűlés tagjai előtt, jónak látván azt épen czikkiró a Protestáns egyházi és iskolai lapban a közgyűlést megelőzőleg nyilvánosságra hozni. De meg ha más ügyekben megajándékoztatnak az egyházkerületi jegyzők, a kerület részéről azon bizalommal, hogy rövidletes előadásaira és kivonatos ügyleirásaira határozatok, sőt részben ítéletek is hozhatnának: itt sem követtetett el semmi méltánytalanság az egyházmegyéken, midőn nézeteik az illető referens jegyző által előadattak. Még akkor lennének hosszadalmasak gyűléseink, ha azokban minden felterjesztett irat egész terjedelmében felolvastatnék. Vegyük például a nagyobb pereket, díjleveleket, államsegély kérvényeket, melyeknek számuk 300—400-ig váltakozik. — S kérdem, vajjon volt-e oka a panaszra épen a máramaros-ugocsi egyházmegyének, hogy a folyamodó egyházak és bellhivatalnokok valódi állapota és helyzete, nem kellőleg világítatott meg az illető referens által, az államsegély osztása alkalmával? Tegyenek tanubizonyásgot az igazság mellett a nyugalomba lépett és jelenleg működő esperest urak! — Bátran merek hivatkozni reájok és szemébe nézni az ítéletnek minden körülmény között.

Bátor vagyok figyelmébe ajánlani főjegyző urnak azt is, hogy az államsegély célja az 1869. évi 3869. és 9612. sz. vallás- és közoktatásügyi miniszteri leiratokban van körülírva és szabályozva; a melyekhez alkalmazkodva rendezték a testvér egyházkerületek és állapította meg ezen tisztántuli egyházkerület is a nyert államsegély felhasználásának módozatát. — Ugyanis az államsegély fordítható: 1-ór egyházi célokra, minők új egyházközség keletkezésének elősegélése, szegény egyházak segélyezése vagy a lelkipásztorok csekély fizetésének javítása. 2-ór papnöveldek fentartása, tökélyesbitésére. 3-ór iskolatanítók segélyezésére, amennyiben vallástanítással és énekvezetéssel foglalkoznak. Ime ezek az államsegély céljai. — És hogy nemcsak a mi egyházkerületünk használ fel abból évenként bizonyos összeget papnövelde céljára, tessék figyelmeztetnem méltatni a testvér egyházkerületek e tekintetben létre hozott és megállapított intézkedéseit.

A dunamelléki ref. egyházkerület így határozott: a) az államsegélyből végleges adományul egy rész csupán az égető szükségek enyhítésére adatik mintegy 1000 frt; b) theologiai szükségletekre mennél több — évenként 2—3000 frt fordítandó; c) a többi 8—9000 frt tőkésítendő s abból kölesönök adandók a szükségben levő egyházak részére stb.

A dunántuli egyházkerület pedig azt állapította meg, hogy az évi államsegélyből 2000 frt az egyházkerület főiskolájára iskolai célokra fordítandó; 400 frt a segélyre szorult lelkészek közt osztandó ki; a többi a 8000 frtig az egyházkerület gyülekezeteinek szükségéi pótlására

fordítandó, mely az egyházmegyék közt lélekszám aránya alapján készített kulcs szerint osztatik ki.

Az erdélyi ref. egyházkerület úgy intézkedett, hogy 10000 frt fordítassék egyházi szükségre; 4000 frt tartassék vissza az anyaszentegyházban előforduló s mulaszthatlan szükségek fedezésére.

Az ágostai hitvallásu testvér kerületek közül a dunántuli évenként 1000 frtot ad a theologiai seminárium fenntartására; a dunamelléki egyházkerületben az összeg egyik fele (2500 frt) administrationalis célokra fordittatik; másik fele a szegény egyházak segélésére adatik. — A bányai egyházkerületben 1000 frt a kerületi özvegy-árva intézet javára tartatik vissza; a tiszai kerületben pedig évenként 1000 frt az egyetemes gyámintézet tőkéjéhez csatoltatik, 500 frt az özvegy-árva nyugdíj-tőkéhez, a többi osztatván ki a szegény egyházak között.

Imé láthatja ezekből Sz. I. ur, hogy sok olyan szörnyhatározat létezik a magyar prot. egyházban, minőnek a tiszántuli egyházkerület végzését oly ildomos modorban elnevezni méltóztatott.

Azon megjegyzésekre, hogy „az egyházkerület az állami segélynek csak azon része felett volt határozni jogosított, melyet az illető egyházmegyék önkényt rendelkezése alá bocsátottak; még kevésbbé volt jogosított az egyházkerület a felterjesztés ellen alakilag megrovást és roszalást mondani ki“, következő észrevételeim vannak.

Az egyházkerület, az államsegélynek miként leendő felhasználása ellen tiltakozást nem fogadhat el bármelyik egyházmegye részéről sem, mert egyetlen egyházmegyének sincs semmiféle illetősége, mely felett rendelkezhetnék; az államsegély az egész egyházkerület részére adatik, mely felett intézkedni az egyházkerület legfőbb hatóságának az egyházkerületi gyűlésnek van joga. A tiszántuli egyházkerület mindig tiltakozott azon felfogás ellen, mintha az államsegély bármely része felett az egyes egyházmegyéknek rendelkezési joguk lehetne, a mint azt az 1869. évi 210. sz. végzés igazolja. Ugyanis a beregi egyházmegye indítványozta, hogy az országos államsegély a szegény egyházak tekintetbe vételével a 13 egyházmegye között arányosan osztassék meg; s az így jutott osztalék minden egyházmegye rendelkezése és intézkedése alá bocsáttassék. Erre vonatkozólag az egyházkerület azt felelte: az egyes egyházmegyék nem ismerhetik az egész egyházkerület szükségait; az egybevetés és összehasonlítás tüntetvén azt ki, hogy a szükség és szegénység hol nagyobb, s a segítség már halaszthatlan; megtörténhetvén, hogy azon indítvány elfogadása által, nagy szükségben szenvedő egyházaknak sürgető és méltányos kérései csekély mértékben vétethetnének figyelembe és nem teljesíthetnének. Vajjon nem lett volna-e méltánytalan az egyházkerület egynémelyik egyházvidéke p. o. a heves-nagy-kunsági egyházmegye irányában, ha 1869-ben az akkori viszonyok és körülmények szerint, meghatározván egyházmegyénként az osztalékokat, 1876-ban is szoroson alkalmazkodott volna a megállapított arányhoz? A nevezett egyházmegye 1869—1875-ig 350 forint államsegélyt nyert s legközelebb a közbejött nagy csapás, az árvíz rombolásai miatt 870 frtot vett igénybe.

Az egyházkerület és egyházmegyék közti viszony meghatározására és megítélésére nézve ne feledje Sz. I. ur a történelmi fejlődés menetét figyelembe venni, a multat, fennálló egyházi szabályainkat, a kifejlődött gyakorlatot szem előtt tartani. Nem tiszta lap a mi egyházi alkotmányunk, mely most kezdené pályafutását; fényes és dicső multtal dicsekszik az, annyi vész, vihar és megrázkódások után is, melyek oly sok felől ostromolták; s bármily jogtudósnak tartassék is valaki, a multnak ismerete nélkül biztos és határozott nézetet s álláspontot nem foglalhat el az elvi kérdéseknél s könnyen kétségessé teheti e téren való szakavatottságát.

Az egyházkerületi közgyűlés — legalább az én csekély ítéletem szerint — oly magasabb hatósági körrel bír, mely általános és egyetemes elvek megállapítására van hivatva. Határozottan tagadom, hogy az egyházkerületnek csak annyi joga volna, miszerint az egyházmegyék véleményét összeszedve, egyszerűleg a többség nézetét tartozik tolmácsolni; akkor felesleges volna annyi tanácskozmányt tartania, bizza meg az elnökséget a vélemények összeszedésével s ugyanaz léptesse is életbe a többség nézetét és megállapodását. — Ne feledjük, hogy az esperest és segédgondnokokat nem csak egyházmegyei főtisztviselők, hanem azon főhatóságnak is tagjai, mely az egész egyházkerület kormányát intézi; ennél fogva gyakorta megtörténhetik, hogy az esperest vagy segédgondnok egy vagy más ügyben és elvi kérdésben teljesen jogosnak és igazságosnak ismeri egyházmegyéjének álláspontját, de az egész kerület érdekei levén a döntők és irányadók, az egyházkerületi gyűlésen erkölcsileg és kétségtelen okokkal kényszerítetik egyházmegyéje véleményét föladni és magasabb nézpontra emelkedni fel. — És vajjon — mit gondol cikkirő — mi lenne abból, ha minden egyházmegye a maga véleménye vagy javaslata mellett tiltakozást küldene be másféle felfogás és intézkedés ellen? Bizonyára az egyházkerület nem vehetné egyiket sem figyelembe, hanem tenné és határozná azt, a mit az egyetemes közjó és közérdek megkövetel. Elismerem én, hogy vannak ügyek, midőn az egyházkerületnek az egyházmegyék véleményét és nézetét szükséges meghallgatni és megismerni, mineműek: közteherviselések megállapítása, anyagi erők számba vétele stb. de nem következik, hogy az minden ügyre és fenforgó kérdésre kiterjesztessék. — Merem állítani, hogy ha a reformált és ágost. hitvallásu kerületek az 1859. évi császári nyílt parancs (patens) kiadásakor előbb az egyes egyházak és megyék véleményét kérték volna ki, bizonyosan több egyházkerületben egészen más fordulatot vesz ezen nagy fontosságú ügy, és az akkori absolut kormánynak helyzete sok tekintetben megkönnyítették; könnyebben ki tudván az önkényes államhatalom vinni különböző utakon és módokon, hogy a patens értelmében szavazzanak és nyilatkozzanak az egyes egyházak sőt még egyházmegyék is mint a kerületek; mert azok inkább hozzáférhető lettek volna, míg eme téren nehéz volt a reáhatás, ráparancsolás és ijesztés.

A „Hierarchia“ erősbitése vádjával terheli Sz. I. ur a tiszántuli egyházkerületet, pedig maga beismeri és bevallja, hogy egy segédgondnok közvetlen felszólalásával elősegélte azon határozatot, melyben állítólag ő szerinte a már-ugocsi egyházmegyére ki lett szabva a büntetés. Miképen beszélhetünk ott hierarchiáról, hol világiak és egyháziak egyenlő joggal és számban tanácskozhatnak? Egyházi alkotmányunk szabadságának egyik dicső harczoza egészen másképen ítélte arról, hogy vajjon a magyarországi ref. egyházban létezhet-e hierarchia.

midőn így nyilatkozott: „a világiaknak be kell azt látni, hogy a papi elnökség mellett is a hierarchiától minden félelmök, mérőben agyrém, melynek semmi valóság nem felelhet meg.“

Végezetre az alkotmányosság felőli fogalmamat igyekszik kisebbiteni Sz. I. ur, midőn állítja, hogy én az alkotmányt, az egyházmegyéknek az egyházkerülethezi viszonyát, bizonyára a tanár és diákok közti viszonyból vontam le stb. Igen; én még azon viszonyban is az alkotmányosság elvei szerint tudtam és tudok eljárni, tiszteletben tartottam és tartom azon jogokat, melyek a felsőbb tanulókat a tanárral szemben megilletik; a méltányosságot, tiszteletet és szeretetet mint nélkülözhetetlen elemeket szabályozóknak tekintem mindkét félre nézve; s nézetem szerint ezen mozzanatoknak mint alapelveknek nem lehet hiányozni és elmaradni a valódi alkotmányos eljárásoknál sem; s úgy vagyok meggyőződve, hogy az állampolgároknak a józan függés érzetének tudata nélkül, valódi alkotmányosság nem gondolható; s ki nem tudja vagy nem akarja nézetét a többségnek alárendelni, az nem lehet az igazi alkotmányosság híve és barátja. A jogtudósok is ily formán határozzák meg az alkotmányosságot, midőn azon tételeket állítják fel, hogy „az alkotmányosság rendszere nem a hatalmak és elemek ellentétességén, hanem azon az elven sarkallik, hogy oly hatalom-tagozat létesíttessék, melyben sem absolut fenn, sem absolut lenn nem létezik, offensio és defensio szerinti hatalom megoszlás természetellenes s csak egymásért és egymással való működés az igazi cselekvési szabály. A minnek egyik folyománya az, hogy a constitutionalismus nem pusztán negatív korlátozási principium, hanem változatos együttműködés és egymásra hatás, positiv alkotás és összműködés rendje. — Az alkotmányos funkciókban tetteleg és alkotólag részt kell venni, nem csak védőleg és bizalmatlankodólag mintha csak az volna a feladat, hogy a felülről jövő jogtámadások ellenében magunkat védelmezzük és oltalmazzuk.“

Ime ezeket szükségesnek tartottam elmondani és Sz. I. urnak figyelmébe ajánlani épen az egyházi alkotmányosság jól fel-fogott érdekében.

Debreczen, 1877. január 11.

T ó t h S á m u e l,
a tiszántuli ref. egyházkerület
főjegyzője.

Észrevételek a dunamelléki reform. egyházkerület énekes könyv reformja felett.*)

A dunamelléki egyházkerület is megindult valahára, hogy lendítsen valamit az énekes könyv javítása ügyében. Ezen egyházkerület egy esperessége, már a 60-as években indítványozta, hogy az egyh. ker. zsinat tartást eszközöljön ki, s több égető ügyeink között énekes könyvünk átalakítása is munkába vétesse. De a d. m. egyházkerület több éveken keresztül ezen ügyet agyonhallgatta és csak tavaly indult meg. Az e tárgyban kinevezett bizottság e folyó évi őszi közgyűlésre beterjeszté munká-

*) Közre adjuk e cikket azon megjegyzéssel, hogy minden tételt épen nem osztjuk; a zsolttárokról különösen egészen másképp itélünk, új fordításban s nem minden verset ültetve át, másképp fognak azok hatni; a tiszántuli egyházkerület még conservativebben járt el, mint a dunamelléki; — bár e kerület óvatos eljárását is sulytja e cikk, mégis kiadjuk, hogy e fontos ügyben egy hang se nyomassék el. Sem a tiszántuli, sem a dunamelléki e. h. kerület még nem akart gyökeres újításba bocsátkozni, erre jelen korunkat sok nyomós oknál fogva nem is tartom kedvezőnek. Hol lángoló hitélet nincs, ott előbb azt fel kell ébreszteni. — E cikk a Dunamellékről való. Szerk.

latát, s e munkát kinyomatva, most kezeink közt van. E munkát elvei nagy meglepéssel fogadtattak, s határozattá tettek. De nekem ezen jegyzőkönyvi meglepés után is vannak kifogásaim ezen munkálatnak nem csak elvei, de részletes rendelkezései körül is. És mivel tudom hogy igen sokan vannak, kiket velem együtt ezen munkálat ki nem elégít: saját kifogásaimat, szerkesztő ur becses engedelmevel, indokolni megkísértem.

Egyik elve a bizottságnak, hogy minél kevesebb dallam hagyassék ki az énekes könyvből, s ezen elvet követve meghagy 94 zsolttári és 30 dicséreti dallamot, összesen 124-et, elhagy 30 zsolttári és 10 dicséreti dallamot, összesen 40-et.

Ezen elvre s ennek követésére nézve, először azt jegyzem meg, hogy ez polizeiwidrig. 124 dallam betanítása, legalább 124 napot követel. Lehet-e és szabad-e ennyi napot a tantárgyakkal úgy is tulterhelt népiskolai tanidőből elvonni?

De kifogás alá esik ez a cultus aesthetikája érdekében is. 124 dallamot ha megtanult is, de mihamarabb el is felejt legalább 90% a gyülekezetnek. S így a dallamot nem tudván, hanem csak egy kevésbé hozzá konyitván, lesz a mi éneklésünk olyan mint eddig volt, mint amerikai néger gyülekezeteké, melyről több utazók azt jegyzik meg, hogy aki azt távolról hallja, azt véli, hogy az ős erdők összes faunája veszett össze és háborog.

További elvi kifogásom ezen javaslat ellen, mely a zsolttár szövegek tulnyomó részét megtartani törekszik, ennek szülő anyját, a tulságos ótestamentomi előszertetet, a judaismust illeti. Honunk reformált egyházára végzetszerű volt Kálvinnak azon mondása, hogy ne csak evangyéliomi szövegekről prédikáljunk, hanem a prófétaikról is. Hallatlan félreértéssel csaknem egészen megszűnt az ujszövetségi tanítás, s helyébe lépett az ószövetségi. Nemcsak Gelei, Takács, Diószegi, Hunyadi stb. egyházi beszédeiben hiányzanak majdnem teljesen az evangyéliomi tanítások, de az újabb s legújabb időben is, nemcsak a „dii minorum gentium“, hanem a „majorum“ is, még Husvétban is ótestamentomi alapigét keres. Difficile est risum tenere. És ha némely helyen egy kevésbé evangyéliomibb hangulat támadt is: azt is csak Geroch és Ahlfeld nagyszerű evangyéliomi ékes szólása hatásának lehet tulajdonítani. Ezen ótestamentomi judaizans szellem foglalta el a d. m. e. h. bizottságát is, a zsolttároknak csaknem en bloc megtartásában. Ezen elvre és irányzatra, magamtól semmit sem mondok, hanem földézem ezen sorok olvasóinak emlékezetébe Szent Pál zsidókhöz irt levelét, különösen annak 7. és 8. részét.

A bizottság ezen judaizans iránya, hű lett magához a dicséret megbirálásában is: csak hogy ott mint a modern zsidó felekezetek, a deismus tankörébe tévedt be. Ám tessék megtekinteni a bizottság munkálatát, azonnal észrevehető az azt vezérlő deismus. Mert mi másnak lehet tulajdonítani, mint ezen deismunak, azon buzgó törekvést, melylyel a deisticus énekek u. m.: a 66, 67, 68, 69, 77. meghagyatnak, melyeken a kereszténységnek egy csepp zamata sem észlelhető.

Azon elvre nézve, hogy új dallamok nem hozandók be: azt jegyzem meg, hogy a 124 számot tekintve bizony az is ötször-hatszor több már mint kellene. — De ha arra gondolok, hogy ezen elv kimondása azt jelenti, hogy nekünk elég sok szép dallamaink vannak, s hogy ezen meggyőződést egy egész egyh. ker. gyűlés teszi magáévá, annak még olyan tagjai is, kik énekdallamaink élvezhetlensége miatt nem járnak templomba: akkor lelkeimben elborulok. — Voltak pedig a bizottságnak énekért

tagjai: de ezek úgy látszik abban a téveszmében voltak elfogulva, hogy a mit egy jó énekes szépen el tud énekelni, az mind használható a gyülekezetben is. Szabadjon nekem ez alkalomból egy példát a főzés mesterségéből felhozni. A szalonka belrészeiből a tanult szakácsok igen kapós delicatessé-t tudnak készíteni: de ugyan mit mondanánk arról a szakácsról, ki azt a nép asszonyainak ajánlaná hogy készítsék el, kiknek ahhoz sem képzettségök, sem hozzá való szereik nincsenek? Ugy-e vad gondolat volna? Egy dalmű énekes elénekelheti a bizottság által meghagyott dallamok nagy részét, úgy hogy az élvezhető: de bizony egynéhányat kivéve, semmi új ütemezés nem fogja azokat templomba édesgetővé tenni. A mi énekdallamaink kevés kivétellel a francia zenén alapulnak, melyről már Rousseau — ki pedig zeneértő volt — azt mondá, hogy ki kell irtani. Voltaire pedig, gunyoros enyelgése közt, az előtte panaszkodó hugenottának, hogy Franciaországban a mohamedán isteni tisztelet is türetek, s az övéké nem, azt felelé, „hát miért orditozzátok oly éktelenül zsoldáraitokat.“ Az ellenségtől is kellene tanulni. Pedig hitelleneink, millió és millió ajakkal kiáltják Voltaire szavait füleinkbe.

Talán nem csalódom ha azt állítom, hogy az élvezhető templomi énekek interiuma ez: a sorok rövidek, a versek kevés sorból állók legyenek, s a dallam sem nagyon fent, sem nagyon alant ne járjon, mert ez biztosítja a tömeg általi könnyű elsajátítást, s a nem nagyon kifejlett organumok általi énekelhetést. ellenkező esetben nemcsak az Ipolyi Veresmartija által szemünkre hányt sivalkodás, hanem annak ellentéte az érthetetlen mormogás is előálland: pedig e hibában szenved a bizottság által meghagyott szép ének dallamok tulnyomó száma.

Ezen elvi kifogásaimban benn van a bizottság részletes munkájának bírálata is. Annál fogva a részletes munkálat bírálatában igen rövid leszek. Kihagyásai ellen nem sok kifogást teszek, a mi azok után, a miket eddig mondtam igen természetes. — De mégis, midőn a 36-ik zsoldár et consortes meghagyatnak, mit vétett ezek mellett az angol nép híres 100-ik zsoldára, melyet vizen és szárazon utaztukban oly lelkesedéssel szoktak énekelni? — Mit vétett a 61-ik dicséret, énekes könyvünk ezen egyik gyöngye. akár szelid dallamát, akár csaknem szóról szóra evangyéliomból vett szövegét tekintsük? Mit vétett a 144-ik dicséret hogy kihagyassék, s a mellette levő 143-ik szörny dalával meghagyassék. — Erre ugyan azt lehetne válaszolni, hogy ez izlés dolga. Elismerem. De mégis hiszem, hogy van abszolút becese egyik aesthetikai műnek a másik felett, melyet egyéni caprice-al helyettesíteni nem lehet, ha csak valaki azon censurát nem akarja fejére vonni, mit Voltaire, midőn Guarini II pastor fido-ját fölébe helyezte Shakespeare műveinek.

Ennyit röviden a bizottság által eszközölt kihagyásokról. A melyeket megtartott, kivált a zsoldárok köréből, azok nagyrészen kritikán aluliak. A zsoldárok egy jó nagy része tisztán a zsidó nép egyházi s polgári élete mozzanataira vonatkozik. Megéneklék győzelmeiket, leveretésüket, fogságukat, áldozatukat, fogadalmaikat, éjjeli isteni tiszteletüket. — S a bizottság — mi eddig is botrány volt — ezután is énekeltetni akarja velünk a pogányokon vett diadalainkat, a kikkel nem igen volt dolgunk — a babiloni vizeknél ontott siralmainkat, hol soha sem jártunk — éjjeli istentiszteletünket, melyet sohasem tartunk. Majdnem olyan non sens ez mint divó halotti énekeink, melyekben folyvást a halottak beszélnek, mintha élneek, s az élők némán maradnak, mintha meg volnának halva. — Valóban e

bizottsági munkálat létrehozására, kár volt annyi apparatust is mozgásba hozni, mert egyszerű kisorsolás sem fogott volna gyengébb eredményt előállítani.

A mi pedig az én egyéni véleményemet illeti énekes könyvünk reformjára nézve, az röviden ebből áll:

Hagyassanak meg ideiglenesen a zsoldárokból — kisimitva, és nem használható verseiktől megszabadítva — azon 25—30-ran menő darabok, a melyek általános használatban vannak. Több, nem gondolnám hogy közhasználatban volna. Mert oly egyházak, hol a bőrbe nem férő énekvezér egyre-másra éneklé „Öröködbe uram pogányok jöttek“ és „Hogy a babiloni vizeknél ültünk“ s több keresztyén életünkre sehogy sem tartozó énekeket, kevesen vannak. Hagyassanak meg ideiglenesen a dicséretekből is mindazok, melyekben evangyéliomi tan s érzélem van előmölve. — Készíttessenek pedig minél nagyobb számmal új énekek, de olyanok, melyek a Krisztus tetteit, tanait, példázatait könnyen érthető nyelven, de költői kenettel, mintegy új kiadásban adják az éneklő gyülekezet szájába és szívébe. — Nem akarok semmi nagy követeléssel előállani. Nem kívánom, hogy eredeti munkák legyenek. Lehet is, szabad is, kell is a keresztyén népek szép énekéből kölcsönöznünk. Ha nem bővölködünk is teremtő énekköltőkben: de talán csak jó fordítók találkoznak közöttünk.

Ha nem alkothatunk új élvezhető, vonzó dallamokat, azokat is kölcsönöznünk kell, mert a mostaniak közül igen kevesnek van vonzó ereje. A dallam internationalis joggal bír. Nem jó volna olasz dallamokat kölcsönözni? Van Magyarországon olyan vallásfelekezet, mely olasz dallamokat kölcsönzött.

De nekünk is van egy gyönyörű dallamunk, fájdalom énekes könyvünk keretén kívül, a szent hegedűben. Már Kocsi Sebestyén pápai tanár figyelmeztette hitsorsosait messilogiájában annak szépségére. — A sz. hegedűt nem bírván, sem sorszámat, sem kezdő versét idézni e szép dallamu éneknek nem tudom, de emlékszem ezen sorára, „Csillog, Villog, Ragyog már lám, melyet Bálám, Láta régen, Fénylik mint szép nap az égen.“ Egynehány örvendező éneket lehetne ennek dallamára alkalmazni.

Végezetre pedig előttem conditio sine qua non, hogy ezután is egy legyen az énekes könyv az egész magyar reform. egyházban. Már a javítás munkájánál is ez hatalmasan óvna bennünket, hogy énekes könyvünk nem lenne egy szuperintendenciális clique csudálatos caprice-szüleménye. D. S.

KÖNYVISMERTETÉS.

Protestáns egyházi beszédvár.

V. kötet. Szerkesztve a polgári házasság és nazarénizmusról hozandó törvény tekintetben tartásával Margócsy József irsai ev. lelkész, pestm. esperesség aljegyzője által. 1876. Kapható a kiadó szerkesztőnél. Ára 1 frt 50 kr.

Ha az előszóval mondott, jó predikációt dr. Palmer volt tübingai tanár szerint a keresztyén vagyis az egyedül valódi közmíveltség terjesztését és fentartását eszközölő fontos tényezőnek is tekintjük: akkor a nyomtatott egyházi beszédgyűjtemények is, ha jelesek, ugyane cél valósitására hivatvák. Ez igazolja egyszersmind azok világraszületésének jogosultságát, dacára annak, hogy már szép könyvtárt tesznek a predikációs gyűjtemények.

Azzal, hogy a predikáció a nemzeti nyelvet szolgálja, hogy közel fekvő, sőt a legfenségesebb érdekeket tárgyalásába vonja,

s így a hallgatót és az olvasót a mindennapiság fölé emeli; azzal, hogy az általánost felfogatja és abból magyaráztatja ki vele a részleteket; azzal, hogy érzelmeket, óhajokat, gondolatokat kelt fel benne, melyek őt az élet bajában a lelki süllyedéstől, az akarat nélküli gépiességtől megóvják; azzal, hogy a lelkiismeretet ébren, belsejét szemmel tartja és vele annak mozgalmait egy általános törvény mérczéjével méreti; azzal, hogy boldogságra hivatott léleknek teljes önérzetére képesíti még a legszegényebbet is: azzal a prédikáció miveltség terjesztője lesz, még pedig nagyobb mérvben, mint a legkiterjedtebb népoktatás. Csak az, ki az embert arra tanítja, hogy erkölcsi valóját megértse és megbecsülje, csak az műveli igazán és e képző befolyásnak értéke nem csökken azáltal, hogy a másnemű ismeretek és nézletek, melyek időszerüleg a prédikációban kifejezésre talál-
nak, még hiányosak.

Igy méltatja Palmer a prédikációkat. De elbeszéli azon tévelyeket is, melyek azon nézetből, hogy a prédikáció művelődési eszköz is, származtak. Igen mulatságosan elbeszéli, miszerint a racionalizmus virágkorában himlő-, burgonya-, villámhárító prédikációkkal boldogították a hallgatókat. Elmondja, hogy Mathesius bányászpostillát, Chärikus quedlinburgi szuperintendens „Só-postillát“ irt. Andreae törökökről szóló beszéd-sorozatát, Sigwart tübingai pap és tanár „Földrengési prédikációt“ adott ki. A pestisről prédikációkban oktat Weinrich György lipcsei tanár ily „illatos czim“ alatt: „Lelki pézsma, a mennyei patika hatásos spéciéseiből készítve.“ Ugyanazon időben (1605) prédikál Schopp Wernigerodenben Máté X. 30. nyomán „Az emberi hajról, még pedig 1) hajunk eredetéről, fájáról, alakjáról és természetes állapotáról; 2) az emberi haj helyes használatáról; 3) emlékeztetések, intések, óvó és vigasztaló érvek, melyek a hajból levonatnak.“

Az ilyen aberrációk természetesen csak onnan eredtek, hogy a lelkészek a prédikáció főkellékét, az épületességet s így az épületességet eszközölő anyagot háttérbe szorították, s voltaképen csak többé-kevésbé tudományos színezetű értekezéseket mondtak el a hosszútűrő hallgatók előtt.

A jelen egyházi beszédgyűjtemény is — a czimlap után ítélve — szintén mást tárggyal foglalkozik, valláspolitikai tendenciát szolgáló műnek ígérkezik. Azonban két beszédet a polgári házasságról és kettőt a nazarénismusról — de melyek az épületességi elemet nem rekesztik ki — leszámítva, a többi beszédek ünnepi és közvasárnapi egyházi beszédek, melyek protestáns egyházunkat katexochen szolgálják.

Ismertetésem rövid kívánván lenni, csak néhány jellemző vonással fogom a beszédeket e lap olvasóninak bemutatni.

Legelőbb is a polg. házasságról szóló két beszédet vegyük szemügyre. Mindkettőnek szerzője a szerkesztő.

Az első beszéd (egyuttal farsangi) a kánai menyegzőről szóló evangyéliom alapján szól a polgári házasságnak 1) mivoltáról, 2) ellenkezik-e egyházunk tanával és 3) az egyház s a vallásos kegyelet teljesen mellőzve lesz-e általa?

Könnyen átnézhető modorban oszlatja el szerző a polgári házasságról táplált féktelenségi, stóla alóli felmentettség előitéleteit, tiszta fogalmat ad a vallási elveinkkel békén megférendő új intézményről s reméli,* hogy a nép azért az oltár áldását is igénybe veendő, mivelhogy a polgári házasság mellett is szabadságában áll.

*) Azt a következmény mutatja meg, ezt pedig a féktelen irán-nyok divatossága uralja. Szerk.

A második beszéd 1. Kor. VII. 12—16 alapján e 3 kérdésre felel meg: 1) hányféle a p. h. ? 2) miért hozatik be? 3) örülhetünk-e mi ev. keresztyének annak behozatalán?

Ugy hiszem nem szükség az erre adott feleleteket mind ide igtatnom, elég annyit megjegyeznem, hogy szerző kiterjeszkedik mind a kötelező, mind a facultativ polg. házasságra. Részéről ugyan a kötelező p. házasságot tartja egyedüli békeszerzőnek a házasság körül békétlenkedett vallásfelekezettek között, de azon esetre, ha a facultativ p. házasság hozatnék be, igen helyesen követeli, — hogy „a törvényhozás a béke érdekében szabjon érzékeny, megtorló büntetést a vegyes házasságról szóló törvény áthágóira s legyen elég erős azt személyválogatás nélkül szigoruan végrehajtani.“

Módosítandónak tartunk egy kemény passust, melyben szerző mondja, hogy a kötelező p. h. esetében másként kötött házasság „megvetésre“ méltó cselekvénynek tekintetnék, úgy a minőknek tekintettek eddig az egyházilag egybe nem kötött u. n. „vad házasságok“. Egyszerűen mondandó: az esetben máskénti kötése a házasságnak tilos lenne.

Általán a felvilágosítást ily fontos ügyben méltányoljuk, de a polgári házasságot azok után, miket Németország legújabb keresztesési és esketési statisztikája kétségbevonhatlanul bizonyít a p. h. folytán beállt egyháziatlanság tekintetében, — azok után a polgári házasságot általán mellőzendőnek s ha behozatik csak szükség esrosznak tekintjük. A kötelező p. h. behozatala esetében merészen kellene utánoznunk a francia ref. egyházat, mely senkit nem számít tagjai közé, ki p. h. kötése után egyházilag is nem áldatja meg magát. (Vége köv.)

L a n g A d o l f.

B E L F Ö L D.

A népkönyvtárak alapításáról.

Egy bizottság a fővárosból Türr István elnöklete alatt kibocsátotta utasítását a népkönyvtárak alapítása, szervezése s kezelése tárgyában s 43 könyvet fel is sorol, mikkel az alapítást meg lehet kezdeni. A könyvtár kezelőjeül a községi tanító bizandó meg. (Hát a hol községi iskola nincs!) Kerültetni kíván minden felekezeti s politikai pártkülönbséget (hát a vallástalanságot?); kizár, igen helyesen, minden hazaellenes és erkölcsrontó irányu műveket (hát a vallás- vagy keresztyén-elleneseket?). Igen helyes, hogy a lelkészek is befolyjanak a szervezés és vezetésre.

Az intézményt magát nagyra becsüljük. Az, hogy György Aladár mint titkár s így egyik nem kis tényező, neveztetik ott meg, szolgáltatja az egyik aggodalmat. Ő a vallást s keresztyén-séget ellenségkép támadta volt meg, így nagy bizalmat nem lehelhet azokba, a kik a nép erkölce valódi javítását vallás nélkül nem tartják eszközölhetőnek. Tudva azt, hogy egy titokban működő szövetség, a szabadkőművesség, épen az elnök Türr István kezdeményezővel kezdi áthálózni hazánkat s terjeszteni hatalmát: kérdés, maga a n. könyvtár-intézmény is nem e zárt társulat egyik hatalmi eszköze akar-e lenni? Vigyázni kell, hogy összes népünk ne essék kizárólag ily titokban működő társaság hatalmába, mely társaságról azt sem tudjuk kétségtelen bizonyosan, vajjon nem vallás- és keresztyén egyház-ellenes-e mindenestől; de hogy az iránt közönyös, arra több jelek mutatnak. — A népkönyvtárba ajánlt 19. számú Haecckel-féle mű „az emberi nem eredete“, való-e nép kezébe? s ki tudja idő mulva mely könyvek vonatnak be a gyűrűbe?

A lelkészeknek s tanítóknak mindenesetre örködni kell a veendő könyvek tartalma s iránya felett; a hol hát alakul ily könyvtár, befolyásukat érvényesítsék. A hol pedig állanak egyházaink iskolái, az egyháztanács, telkész és tanítók nemesen működjenek közre népkönyvtárak teremtésére s annak valódi emberi s ker. szellemben vezetésére. Angol testvéreinknél maguk a lelkészek vezetői sőt kezelői is a felnőtt tagok könyvtárának s a gyakorlati lelkészet egyik szép ága: az egyháztagok részére olvasó-terem nyitása s könyvtár alakítása. Ne féljen a társadalom és haza: a magyar protestáns egyház sem nem teremtend, sem nem türend oly művet, mely az emberiség igaz érdekével s a hazáéval ellenkeznék! — Az olvasmányokból, a lélek e táplálékából, az evangyéliomi vallás nemesítő termékei ki nem zárandók az egyház által alapított népkönyvtáraknál. — Nézetem szerint minden erővel segíni kell a népkönyvtárakat s ha azok felekezetiellen színezetűek s alapításuk, mi vegyes vallásu nagyobb községekben helyes, ily esetekben pótlékul az egyház saját tagjai számára gondoskodják valláserkölcsi, történeti felolvasások tartásáról, és vallásos könyveknek terjesztéséről, s módokról, hogy a hivek azokhoz is hozzá jussanak.

S i l ó i.

Juhász János (gyászrajz-necrolog).

Folyó hó 8-án d. u. néh. Juhász János b.-félégyházi lelkész hideg tetemeit adtuk át a csend, nyugalom országának. A fájdalom s részvét sokakat gyűjtött egybe a megboldogult ravatala köré nemesak a szomszédos, de távolabbi helyekről is. — Jól esett s megható volt különösen a lelképásztorok tisztasportját látnunk, mely oly szép jelét adta megjelenésével a jobb-életre szenderült iránti tiszteletének, szeretetének.

Bihari lelkész nt. Tóth József ur a háznál imázott barátja koporsója felett. Az oly sokaknak szemeiben megjelenő könnycseppek bizonyíták amaz igazságot: „mi szivből jó, szivet talál.“

A templomban vajdai lelk. t. Magyarai Gábor ur oratói tartott s ezzel kapcsolatban felolvasá az elköltözött életrajzát.

Néhai Juhász János b.-félégyházi lelképásztor szül. Alsó-Dobsa helységben (Zempléum.) 1818-ik évben, hol elemi oktatást is nyert. Majd Szikszón kitünő sikerrel végezve a gymn. 6 osztályát: 1837-ik év őszén a debreczeni főiskola polgárai közé jegyezteté magát, honnan — mint iskoláit végzett theologus a n.-léta ref. egyházba hivatott tanítóul. Három év után — 1847. évben, néh. Fazekas Györggy félégyházi lelkész káplánja lett, kinek halála után 1850. évben rendes lelkészszé választatott. 1852-ik évben nőül vette most már felette kesergő özvegyét Mosonyi Krisztinát. Házasságukat Isten megáldotta magzatokkal, de kik közül egyedül kis 6 éves leány van életben.

Tíz év óta elvonulva a világ zajától, elhagyva kedves barátai körét is, midőn már önboldogságát gyermekivel sirba temetve látta: hivi boldogságát munkálni volt — mint mondá — kedves kötelessége, fővigasza.

Az 1872-ik év e vigaszát is megrendíté, midőn a nagymérvű szélhűdés, mely ez évben érte, kényszeríté őt, a mennyire lehet, önélete megmaradását tartani szem előtt. A közelmúltban igen leverőleg hatott a megboldogultra néh. Ármós Sándor aszszenyvásári lelk. szerencsétlen aalála, ki lelki-testi barátja volt.

A sokat szenvedett, sors csapásait békén tűrő, evangyéliomi hit melegétől áthatott sziv kihült e hó 6-án, d. e. 9 órakor. A sirnál Végh Lajos s. lelk. imázott. — Áldás, béke lebegjen a hantok felett!

Ó m e g a.

K Ü L F Ö L D.

Az esküformula Németországban.

Az igazságügyi törvények feletti tanácskozás alkalmával az esküformulának nehéz és komoly kérdése ujjolag a jelen idők napirendjére került az országgyűlésben. A kormányi előterjesztés megtartotta a mindenható s mindentudó Istenre való esküvést, és a megerősítési ismert formát is. Isten engemet úgy segíljen. — A bizottság ezen nézetet elfogadta, és az országgyűlés a törvényszéki eskü alkalmával nagy többséggel megerősítette. Herz nevű követ ez alkalommal azt indítványozta, hogy az Istenre való hivatkozás elhagyandó, és csak ez a szó „esküdni“ tartandó meg. Ilyen általánosságban az indítvány egyelőre is elfogadhatatlanná lett. Puttkammer követ helyesen jegyezte meg, hogy a személyes Istenre való esküvés Németországban a nemzeti öntudat által létrehozott szent gyakorlat; nem lenne tanácsos minoritásban levő atheisták kedvéért ezen törvényt eltörölni. S valóban ezen két érvelésben minden benne van, mi az eskü fentartása mellett felhozható. Az eskü csakis az élő Istenre való hivatkozás által valóságos eskü; az ilyen formula „én esküszöm“ a voltaképi eskü eltörlését és annak ünnepélyes biztosítás általi pótlékát jelenti. Természetesen mondhatná bárki, hogy a hívő keresztyéneknek az illetén berendezése felette kívánatos volna, és a megcsöknyösödött atheisták nem is mulasztanák el az eskü eltörlését különösen keresztyén dolognak nyilvánítani. De mi nem mennoniták vagyunk, az egészséges iratmaðyarázat a Felsőség előtti esküt Krisztus igéje által nem tartja megtiltottnak. Az eskü nélkülözhetetlen törvényes ut az igazság kipuhatólására, és az egyház azt soha el nem vetette. — Hogy Francia- és Olaszország ezt a pusztá formulát használják „én esküszöm“, ránk nézve nem jelent semmit, mélyreható különbség van a román és germán eredetű népek közt, mi egy színvonalra nem állítandó.

Ellenben másként áll a dolog, ha arról van szó, hogy az atheisták számára egy kivételi formulát csináljunk. Erre nézve épen úgy állami mint vallásos szempontokból feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy egy tekintet sértetlenül hagyassék. Ha bár vannak olyan bolondok, kik szivökben így szólnak, „nincsen Isten“, de mégis lehetetlen az eskünél ezen bolondságot elnézni vagy megerőtleníteni. Hogy egy embernek az igazság mellett bizonyosságot kell tenni, a mikor az meggyőződése ellenére olyan hittel képmutatósodik, a mit nem oszt: ez rossz intézkedés. Az egyháznak méginkább kell kívánni mint az államnak, „hogy az ilyen hazugságoknak vége vessék.“ Igen figyelemre méltó, a hogy a vélemények e tekintetben állanak. A „Gegenwart“-ban egy fogalmazvány ezt mondja: „az lenne a valósággal szabadon gondolkodó ember, a ki polgártársainak gyönyörűségére s megnyugtatóására a ‚Dalai Lámára‘ való esküvést nem huzná-halogatná, az eskütől való szabadkozás csak azt bizonyítja, hogy a szabadkozó egy elhitt hitetlenségi állásponton van, s alapjában még attól is fél, a mit tagad.“ Meg kell vallanunk, hogy minket borzadás lep meg az ilyen hideg frivolitás láttára, és hogy azon Hofferichter, aki az eskümegtagadás miatt hazáját elhagyja, hogy a fogságot kikerülje, becsületre méltóbb embernek tűnik fel, összehasonlítva azon szörny teljes indifferentizmussal. De épen ez az eset mutatja azt, hogy itt lelkiismereti ügy megoldásáról van szó. Mert a mit a „Kreuzzeitung“ kíván, hogy az esküt megtagadó egyszerűen minden politikai jogtól fosztassék meg, a mai államfogalom mellett nem vihető keresztül, és különösen

nem védelmezhető. Mindenesetre szükség, hogy mint a menno-nitáknak az ő téves a hegyi prédikációnak téves felfogása miatt az esküszabadság meg van adva : ugy az atheistáknak is hitelenségekért ugyanazon jogban részök legyen.

De a módot s utat illetőleg két ut mutatkozik, az egyik felette veszedelmes, a másik agálytalan. Baumgarten azon indítványa, melyszerint mindenkinek, ki azt nyilvánítja, hogy az Istenre való esküvés vallásos meggyőződése ellenére van, ezen szigorú eskü engedtessek el, ez az istentelenség jutalomdíjazása, és az egyéni önkény független urra nyilvánítása lenne. Lasker Marquardtzen és Schröter azoknak, kik semmi vallásközséghez nem tartoznak, a polgári esküt megengedhetőnek vélik. Ezen utat mi is helyesljük. A ki azért nem akarja az esküt letenni, mert Istenben nem hisz, az lépjen ki forma szerint az egyházból, és adjon a törvényszék előtt oly biztosítást, melynek nem igaz volta mint hamis eskü büntetetik. Tovább nem lehet már ezen intézkedést elhalasztani. Ha ezer számmal vannak a nem konfirmáltak, kik semmi vallásos oktatásban nem részesültek, s az esküre nézve semmi utasítást nem nyertek, akkor lehetetlen foglenni ezektől esküt követelni. Mert a vallásos oktatás az eskü alapja. Ezen mód által oszlanak el a jogosult kételyek, és ha bár fájdalmas is, hogy a német nép egy része az esküvel szakítani akar, de mégis épen itt kell a meggyőződésnek engedni, a nélkül, hogy azért szükséges lenne a német népre hitelenségi formulát ráerőszakolni.

Tegyük az esküt ritkábbá és ünnepélyesebbé, büntessék a hamis esküt szigorubban, s a törvényszék előtti hazugságra süssek a büntetésre méltó vétség bélyegét, s engedjék meg azoknak, kik magokat istennélkülieknek (atheistáknak) nyilvánítják s az egyházból forma szerint kiléptek, a polgári esküt : ekkor s ezáltal fog az igazság ügye nyerni.*) — A neue Evang. Kirchenzeit. után közli

F o l y a m p a r t i.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Herbert Spencer. A „Jenaer Literaturzeitung“ mult évi 50-ik számában, Stoy kitűnő német paedagog s jénai tanár, egy hosszabb cikkben kimerítőleg ismerteti az angol bölcész Herbert Spencernek „Neveléstan“-át, mely német fordításban épen a napokban jelent meg Jénában. Stoy alapos ismertetését következő szavakkal rekeszti be : „Egészben véve a szerző t. i. Herbert Spencer, egyenesen a Rousseau rendszeréhez közeledik. Mert, jöllehet az „Emil“ első pontjától, hogy t. i. az ember a természettől jónak születik, eltér abban Rousseautól, hogy ő a gyermeknek erkölcsi állapotában, az első években, valamivadtörzstől leszármazásnak nyomait fedezi fel (Spuren der Abstammung von einem wilden Stamme vorfindet, pag. 176) : mindazáltal a testi ápolást, a nevelés feladatát, a realisztikus oktatás jelentősége és rendszerét illetőleg oly közeli rokonságban áll Rousseauval, hogy bátran állithatjuk, miszerint Herbert Spencer „Neveléstan“-a semmi nem egyéb, mint Rousseau tanának modern ismétlése. (Eine moderne Wiederholung der Lehre Rousseau's.) — Ennyit izleltetőül e beható

*) Egy debreczeni puritán lelkületű derék polgártól hallám : istentagadóra nemcsak hogy állami s közhivatalt nem bizna, hanem vele egy fedél alatt lakni sem tartaná biztosnak.

Szerk.

könyvismertetésből. Ha nem tévedek, Herbert Spencer Neveléstan, annak idejében nálunk is nagyhangzú szavakban ajánlatott, mind a fordítók, mind pedig egyes hazai Lapok által a magyar olvasó közönségnek. Hátha mi magyarok vissza is térnénk a nevelés terén ahhoz a Rousseau által annyira magasztalt természeteti állapothoz?! Difficile est, satiram non scribere. (Lásd az óvó figyelmeztetést Lapunk I. évfolyama 41-dik oldalán, s az alapos bírálatot u. o. 228. stb. lapokon.) M.

— Lukács Ödön ur a budapesti Prot. Lap 2-ik számában téves előbbi közlését helyreigazítja, a f. szabolcsi egyházmegye határozatát a tiszántuli tantervre közölve ; az mondatik abban, „a bibliai csudákat, úgy a mint vannak, taníttatni nem óhajtjuk.“ E helyreigazítás csak keveset szelidít az előbbi közlésen, mert ott van a határozatban az ingadozás szelleme : a vallásos tananyagoknak a „tudományos ismeretekkel, egyeztetni óhajtása, — ez oly ruganyos tétel, hogy a vallás ellen is fordítható, kivált ha ki nem záratik az atheisztikus és materialisztikus „tudományos ismeret.“ Hát az a tétel, hogy „a természetellenes csudák“ megtanítása babonás hit csirája lehet stb. ki akarnak-e zárni minden természetfelettit, s ezt természetellenesnek tartják-e? Ha igen, akkor minden csak földi, emberi s alsóbb rendű, porló lesz a szent történetben s a felemelkedés lépcsője ellöketik. Ha végre valaki nem akarja taníttatni a csudákat „úgy a mint vannak“ az evangyéliomban, kérdés, hogy akarja tehát taníttatni, ugy-e a mint nem ott vannak? A végzés homályos s többféle magyarázatra méltán szolgáltathat alkalmat, s épen ezért egyházi szempontból meg nem nyugtató. Találólágon mondja a montaubani tudós Albrespy, „nem az evangyéliomnak kell alkalmazkodni a modern társadalom szelleme és szükségéhez, hanem a modern társadalomnak kell az evangyéliomi szabályok által sugaltatni.“

— Tisza Lajos. A vértessaljai ref. vall. egyházmegye főgondnoka Tisza Lajos ur, hivatalába lett ünnepélyes beiktatása alkalmával, a maga által kitűzendő célra, évenként fizetendő 250 frtot ajánlott fel egyházmegyéjének. Az 1877-ik évre, nevezett egyházmegye özvegy-árva pénztára részére küldé az esperesi hivatalhoz adományát, melyért valamint most az egész egyházmegye fejezi ki háláját, ugy jövőben, hivatalnokainak özvegyei, árvái fogják áldani a nemeskeblű adakozó emlékét.

— Debreczen népesedéséhez. A debreczeni ref. anya- és a józsa leányegyházban 1876-ik év folyamán született s kereszteltetett fi 802, nőnemes 789, összesen 1591 Elhalt pedig fi 692, nő 700, halva született 95, összesen 1392; szaporodás 199. Eskettetett 368 pár. A róm. kath. egyházban született 258, meghalt 202, házasságra lépett 40 pár. („Debr. Ell.“)

— B.-C s a b a. Az itteni ev. egyházban 1876. évben született 1352 (fi 698); meghalt 747 (fi 404); eskettetett 318 pár, urvacsorázott 12032; konfirmáltatott 292. (Linder Károly ev. l.)

— (Halálozás.) K o c s o h Lajos kis bajomi ref. lelk. élete 65. évében jan. 10-én elhunyt. A dunántuli e. kerület egyik érdemdus emberét vesztette benne. Béke az elköltözöttnek!

I g a z i t a n d ó Lapunk 2-ik számának 16-ik oldalán a „Jézus születéséről“ cikkekcske végszava így olvasandó : ki n e m zárható.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.